

SADRŽAJ

Deo prvi UVOD

Glava I:	
POJAM LJUDSKIH PRAVA	21
1. Pojam i priroda ljudskih prava.....	21
2. Od ideje ljudskih prava do međunarodnih ljudskih prava – <i>kratak istorijski pregled</i>	23
2.1. Začetak ideje ljudskih prava – od klasične Grčke do Francuske revolucije	23
2.2. Drugi svetski rat – prekretnica ka međunarodnim ljudskim pravima.....	24
3. Klasifikacija osnovnih ljudskih prava i sloboda	25
Glava II:	
IZVORI MEĐUNARODNOG PRAVA LJUDSKIH PRAVA	28
1. Pojam i vrste izvora	28
1.1. Pojam.....	28
1.2. Vrste formalnih izvora međunarodnog prava.....	28
1.3. Hijerarhijski odnos izvora	29
2. Međunarodni ugovori	31
2.1. Pojam i vrste.....	31
2.2. Pravna obaveznost ugovora	34
2.3. Utvrđivanje sadržine međunarodnih ugovora	36
3. Običajna pravna pravila.....	37
3.1. Pojam.....	37
3.2. Dokazivanje i pravna obaveznost	39
3.3. Gašenje i promena međunarodnog običaja.....	40
4. Opšta pravna načela.....	40
5. Jednostrani akti država	42
6. Odluke međunarodnih organizacija	43
7. Pomoćni izvori međunarodnog prava.....	45
7.1. Sudska praksa.....	45
7.2. Doktrina kao izvor međunarodnog prava.....	47
8. „Meko pravo”	48
Glava III:	
IMPLEMENTACIJA MEĐUNARODNIH LJUDSKIH PRAVA	50
1. Pojam implementacije.....	50

2. Korisnici prava	50
3. Unošenje međunarodnih obaveza u unutrašnje pravo	51
4. Vreme potrebno za implementaciju međunarodnih ljudskih prava (rokovi implementacije)	52
5. Efektivna pravna sredstva za ostvarenje ljudskih prava	53
6. Kultura zaštite ljudskih prava	54
Glava IV:	
NAČELA POD KOJIMA SE UŽIVAJU LJUDSKA PRAVA	56
1. Načelo jednakosti i zabrane diskriminacije	56
1.1. Pojam jednakosti	56
1.2. Zabrana diskriminacije	58
2. Načelo zabrane zloupotrebe ljudskih prava	60
3. Načelo posebne zaštite ugroženih kategorija ljudi	61
4. Načelo o ograničenjima ljudskih prava	62
Glava V:	
OGRANIČENJA LJUDSKIH PRAVA	63
1. Stavljanje van snage pojedinih prava i sloboda u vanrednim okolnostima	63
1.1. Stanja opasnosti	63
1.2. Uslovi primene mera stavljanja van snage ljudskih prava	65
1.3. Zabrana stavljanja van snage nekih prava i sloboda (absolutno zaštićena prava)	66
2. Ugrađena (inherentna) ograničenja – ograničenja <i>per definitionem</i>	67
3. Fakultativna ograničenja	69
3.1. Tumačenje ograničavajućih klauzula od strane međunarodnih tela	70
3.2. Doktrina unutrašnjeg „polja slobodne procene”	73
Deo drugi	
NADZOR MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA NAD POŠTOVANJEM LJUDSKIH PRAVA	
Glava I:	
ULOGA MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA U UNAPREĐENJU I ZAŠTITI LJUDSKIH PRAVA	79
Glava II:	
UNIVERZALNE ORGANIZACIJE I LJUDSKA PRAVA	80
1. Organizacija ujedinjenih nacija	80
1.1. Generalna skupština UN	80
1.2. Ekonomski i socijalni savet UN	81
1.3. Savet za ljudska prava	82

1.4. Ugovorna tela UN	85
1.5. Ostali organi i agencije UN od značaja za ljudska prava.	88
2. Specijalizovane agencije ujedinjenih nacija	90
2.1. Međunarodna organizacija rada	90
2.2. Organizacija UN za prosvetu, nauku i kulturu.	92
Glava III:	
REGIONALNE ORGANIZACIJE I LJUDSKA PRAVA	94
1. Evropski sistem zaštite ljudskih prava.	94
1.1. Savet Evrope	94
1.1.1. Opšti osvrt	94
1.1.2. Evropski sud za ljudska prava	95
1.2. Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS)	100
1.3. Evropska unija	103
2. Američki sistem zaštite ljudskih prava	105
3. Afrički sistem zaštite ljudskih prava	107
Glava IV:	
NEVLADINE ORGANIZACIJE I LJUDSKA PRAVA	110
1. Pojam nevladinih organizacija za ljudska prava	110
2. Načini delovanja nevladinih organizacija.	110
2.1. Uticaj nevladinih organizacija u međuvladinim organizacijama	111
2.2. Nevladine organizacije i međunarodni sudski postupci	111
2.3. Uloga međunarodnih organizacija u unapređenju ljudskih prava i obezbeđenju njihovog doslednog poštovanja.	112
Glava V:	
POSTUPCI MEĐUNARODNOG NADZORA	113
1. Postupak koji pokreću žrtve kršenja ljudskih prava	113
1.1. Individualne predstave (tužbe, žalbe, aplikacije)	113
1.2. Uslovi prihvatljivosti individualnih predstavki.	114
1.3. Pravna priroda odluka međunarodnih organa.	117
2. Postupak koji pokreću države.	117
3. Reagovanje međunarodnih organizacija na sistematsko i masovno kršenje ljudskih prava.	119
4. Opšta kontrola ispunjavanja obaveza iz međunarodnih ugovora.	121
4.1. Razmatranje periodičnih izveštaja vlada	121
4.2. Ocena izveštaja i stanja u zemlji	123
4.3. „Opšti komentari” i „opšte preporuke”	124

Deo treći
OSNOVNA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE

Glava I:

PRAVO NA ŽIVOT I SLOBODU	130
1. Pravo na život	130
1.1. Samovoljno lišavanje života	130
1.2. Posebna pitanja u vezi sa pravom na život	132
1.2.1. Abortus	132
1.2.2. Eutanazija	133
1.2.3. Smrtna kazna	135
2. Zabrana mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih postupaka i kazni	138
2.1. Zabrana mučenja u instrumentima univerzalnog karaktera. . .	138
2.2. Regionalni instrumenti.	140
2.3. Razlikovanje mučenja od ostalih oblika zlostavljanja	143
2.4. Praksa Evropskog suda za ljudska prava	143
2.5. Postupanje prema licima lišenim slobode	145
2.6. Zabrana proterivanja.	146
3. Zabrana ropstva, sličnih oblika poricanja slobode i prinunog rada	148
3.1. Zabrana ropstva	148
3.1.1. Zabrana dužničkog ropstva	149
3.1.2. Trgovina ljudima	150
3.2. Prinudni rad	151
3.3. Praksa Evropskog suda za ljudska prava	152
3.3.1. Ropstvo i ropски položaj	152
3.3.2. Prinudni rad u praksi Evropskog suda.	152
3.3.3. Rad koji obavljaju zatvorenici	153
3.3.4. Vojna služba	153
3.3.5. Vanredne situacije	154
3.3.6. Građanske dužnosti.	154
4. Sloboda i bezbednost ličnosti	154
4.1. Sloboda i bezbednost	154
4.2. Zakonitost lišenja slobode	156
4.3. Hapšenje i pritvor	157
4.4. Prava lica lišenih slobode	159
5. Sloboda kretanja	160
6. Ekstradicija	164
7. Pravo na azil	165

Glava II:

PRAVO NA PRAVIČNO I ZAKONITO SUĐENJE

(PRAVNI INTEGRITET LIČNOSTI)	169
1. Pravo na pravično suđenje	169
1.1. Jednakost stranaka	170
1.2. Nezavisnost i nepristrasnost suda	171
1.3. Pretpostavka nevinosti	172
1.4. Načelo javnosti suđenja	173
1.5. Ostala prava odbrane	174
1.5.1. Pravo pojedinca da bude obavešten o prirodi i razlozima optužbe	174
1.5.2. Pravo optuženog na odgovarajuće vreme za pripremu odbrane	175
1.5.3. Pravo na branioca	175
1.5.4. Pravo da se ispitaju svedoci	176
1.5.5. Pravo na besplatnu pomoć prevodioca	176
1.5.6. Pravo na suđenje u razumnom roku	177
1.5.7. Pravo na pravni lek	177
1.5.8. Zabrana ponovnog suđenja za isti zločin (ne bis in idem)	178
1.5.9. Pravo na naknadu štete	178
2. Zabrana retroaktivnog krivičnog zakonodavstva	179

Glava III:

DUŠEVNI I MORALNI INTEGRITET LIČNOSTI	181
1. Prava privatnosti	181
1.1. Pravo na poštovanje privatnosti (prava privatnosti)	181
1.1.1. Pravo na privatni život	183
1.1.2. Pravo na poštovanje porodičnog života	184
1.1.3. Pravo na poštovanje doma (stana)	187
1.1.4. Pravo na poštovanje prepiske	188
2. Pravo na sklapanje braka i zasnivanje porodice	189
2.1. Pravo na sklapanje i razvod braka	189
2.2. Jednakost među supružnicima	190
3. Sloboda misli, savesti i veroispovesti	192
3.1. Pravo na slobodu misli i savesti	192
3.1.1. Sloboda ispoljavanja ubeđenja	193
3.1.2. Prigovor savesti	194
3.2. Sloboda veroispovesti	195
4. Pravo na slobodu izražavanja	199
4.1. Fundamentalna priroda slobode izražavanja	199

4.1.1. Dozvoljena ograničenja	200
4.1.2. „Govor mržnje”	202
4.1.3. Sredstva za masovno komuniciranje	205
4.1.4. Dužnosti i odgovornosti lica koja stvaraju i prenose informacije.	207
Glava IV:	
DRUŠTVENI, POLITIČKI I EKONOMKI INTEGRITET LIČNOSTI	208
1. Pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja	208
1.1. Sloboda mirnog okupljanja	209
1.2. Sloboda udruživanja	212
2. Pravo na upravljanje društvenom zajednicom.	214
2.1. Politička prava	214
2.2. Pravo na učešće u javnim poslovima	214
2.3. Aktivno i pasivno biračko pravo	215
2.4. Jednak pristup javnim službama	217
2.5. Praksa Evropskog suda za ljudska prava	217
3. Pravo na poštovanje imovine	219
3.1. Pojam „prava na imovinu”	219
3.2. Standard „mirno uživanje u svojoj imovini” u praksi Evropske konvencije	221
3.3. Pravična naknada	224
Glava V:	
OSTALA EKONOMSKA, SOCIJALNA I KULTURNA PRAVA	226
1. Ekonomska, socijalna i kulturna prava	226
1.1. Obaveze države	227
1.2. Pojedinačna prava	228
1.2.1. Pravo na rad	228
1.2.2. Pravo na pravične i povoljne uslove rada	229
1.2.3. Pravo na sindikalno udruživanje	229
1.2.4. Pravo na socijalno obezbeđenje	230
1.2.5. Pravo na adekvatan životni standard	231
1.2.6. Pravo na odgovarajuću ishranu	231
1.2.7. Pravo na odgovarajuće stanovanje	232
1.2.8. Pravo na zdravlje	232
1.2.9. Adekvatno staranje	234
1.2.10. Zaštita pojedinih kategorija lica	234
2. Kulturna prava	234
2.1. Pravo na obrazovanje	235
2.2. Pravo na kulturni identitet	237
2.3. Pravo na učešće u kulturnom životu	237

2.4. Pravo na uživanje blagodeti naučnog progressa.	238
2.5. Pravo na kulturno nasleđe.	238
2.6. Autorsko pravo.	238
2.7. Akademske slobode.	238
Glava VI:	
KOLEKTIVNA PRAVA – PRAVA GRUPA.	240
1. Pravo naroda na samoopredeljenje.	240
1.1. Priroda prava naroda na samoopredeljenje – od političkog do pravnog načela.	240
1.2. Mehanizmi primene prava naroda na samoopredeljenje.	242
1.3. Pravo na samoopredeljenje, kao pravo naroda da upravlja svojom državom.	243
2. Prava solidarnosti.	244
2.1. Pojam, značaj i pravna priroda.	244
2.2. Pojedina prava solidarnosti.	245
2.2.1. Pravo na mir i međunarodnu bezbednost.	245
2.2.2. Pravo na zdravu životnu sredinu.	246
2.2.3. Pravo na razvoj.	248
2.2.4. Pravo na upravljanje nacionalnim resursima.	250
Deo četvrti	
ZAŠTITA POSEBNIH KATEGORIJA LJUDI	
Glava I:	
AFIRMATIVNA AKCIJA.	255
1. Potreba posebne zaštite određenih kategorija ljudi.	255
2. Afirmativna akcija.	255
Glava II:	
APATRIDI, IZBEGLICE I INTERNO RASELJENA LICA.	258
1. Apatridi.	258
2. Izbeglice i interno raseljena lica.	259
2.1. Izbeglice.	259
2.2. Interno raseljena lica.	263
Glava III:	
DECA.	264
Glava IV:	
ŽENE.	269
Glava V:	
LICA SA INVALIDITETOM.	272
Glava VI:	
RADNICI MIGRANTI.	275

Glava VII:

ZAŠTITA MANJINA	278
1. Pojam manjina	278
1.1. Naziv	278
1.2. Definisanje manjina	278
2. Istorijski razvoj zaštite manjina	282
2.1. Zaštita manjina do Prvog svetskog rata.....	282
2.2. Versajski sistem zaštite manjina	284
2.3. Opšti pogled na zaštitu manjina posle Drugog svetskog rata. .	285
3. Osnovne karakteristike savremenih oblika međunarodne zaštite manjina	286
3.1. Ujedinjene nacije i zaštita manjina.....	286
3.2. Zaštita manjina na regionalnom nivou	289
3.2.1. Uloga Saveta Evrope	289
3.2.2. Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS) .	290
3.2.3. Ostali regionalni instrumenti	291
3.3. Uloga bilateralnih sporazuma	292
4. Manjinska prava	293
4.1. Opšta ljudska prava.....	293
4.2. Posebna manjinska prava („katalog” zaštićenih manjinskih prava)	294
4.3. Ograničenja prava manjina. Dužnosti manjina	295
4.4. Manjinska prava – individualna ili kolektivna	298

Glava VIII:

DOMORODAČKI NARODI.....	301
1. Pojam domorodačkih naroda.....	301
2. Međunarodna zaštita	302
2.1. Potreba zaštite	302
2.2. Istorijski osvrt.....	303
2.3. Savremeni oblici međunarodne zaštite.....	303
2.3.1. Zaštita u okviru UN	303
2.3.2. Deklaracija UN o domorodačkom stanovništvu	305
2.3.3. Konvencije MOR.....	306
3. Prava domorodačkih naroda	307

Glava IX:

ŽRTVE RATA	309
1. Civilno stanovništvo u ratu.....	311
2. Ranjenici, bolesnici i brodolomnici.....	312
3. Ratni zarobljenici	313

Deo peti
KAŽNJAVANJE ZA KRŠENJE LJUDSKIH PRAVA
I PROBLEM HUMANITARNE INTERVENCIJE

Glava I:	
SMISAO KAŽNJAVANJA ZA KRŠENJE LJUDSKIH PRAVA	319
1. Kažnjavanje na unutrašnjem planu	319
2. Kažnjavanje na međunarodnom planu	321
Glava II:	
MEĐUNARODNA KRIVIČNA DELA	323
1. Vrste međunarodnih krivičnih dela	323
2. Najteža međunarodna krivična dela	325
2.1. Zločini protiv mira	325
2.2. Genocid	326
2.3. Zločini protiv čovečnosti	328
2.4. Ratni zločini	329
Glava III:	
KAŽNJAVANJE PRED MEĐUNARODNIM KRIVIČNIM SUDOVIMA ...	332
1. Stanje do drugog svetskog rata	332
2. Nirnberški i tokijski proces	333
3. Međunarodni <i>ad hoc</i> tribunali	335
3.1. Haški tribunal	336
3.2. Međunarodni tribunal za Ruandu	339
3.3. Mešoviti sudovi	341
4. Stalni međunarodni krivični sud	345
4.1. Osnivanje i Rimski statut	345
4.2. Osnovne karakteristike Suda	345
4.3. Nadležnost	347
4.4. Sastav Suda	347
4.5. Postupak i kazne	349
4.6. Dosadašnji rad i perspektive	350
Glava IV:	
HUMANITARNA INTERVENCIJA	352
1. Opšti pojam	352
2. Novi intervencionizam	352
2.1. Pojam	352
2.2. Uslovi (ograničenja)	354
2.3. Kritički osvrt	354
2.4. Zaključak	359
OSNOVNA LITERATURA	361